

Selvskading og låseatferd: Funksjonelle relasjoner og eksempler på behandling

Rolf Magnus Grung, Akershus universitetssykehus, Avdeling voksenhabilitering
og
Hans Horne, HiOA, Institutt for atferdsvitenskap.

Power-point presentasjonen er i stor grad basert på en artikkel av
Rolf Magnus Grung og Svein Eikeseth
(sendt til vurdering)

Selvskading

- “ Fysiske skader på egen kropp (Lovaas & Simmons, 1969).
- “ En av de mest alvorlige former for problematferd (Powell et al., 1996).
- “ Kan medføre store skader (e.g. Kerth et al., 2009).
- “ Hinder for opplæring og er stigmatiserende.
- “ Prevalens i Norge: 4 prosent (Holden & Gitlesen, 2006).

Låseatferd (engelsk ~~self-restraint~~)

- ” Første gang beskrevet i 1968 (Baroff & Tate, 1968).
- ” Atferd som er mer eller mindre uforenelig med selvskading.
- ” Hyppigst hos personer med alvorlig- eller dyp utviklingshemming (Fovel et al., 1989).
- ” 10 til 50 prosent (Smith et al., 1992), men betydelig variasjon (fra 3 prosent til 76 prosent).
- ” ICD-10: Stereotyp bevegelsesforstyrrelse.

Problemer med låseatferd

- ” Fordelaktig når den hindrer alvorlig selvskading (Lerman et al, 1994), men kan
 - . Vanskeliggjøre adaptiv atferd.
 - . Redusere hyppigheten og kvaliteten av sosial samhandling (Rojahn et al, 1980).
 - . Medføre demineralisering av skjelettet, muskelatrofi, forkortning av sener, redusert blodgjennomstrømning, forsinket motorisk utvikling, vanskeliggjøre opplæring og kan opprettholde selvskading (e.g. Foxx & Dufrense, 1984; Keth et al, 2009; Lerman et al, 1994; Lovaas & Simmons, 1969; Smith et al, 1992).
 - . Hos enkelte blir låseatferden dominerende (Pace et al, 1986).

Fire kategorier låseatferd

- “ 1) Hindring av egen bevegelse ved bruk av klær, andre tekstiler og objekter.
 - . Tvinning av armene inn i skjorteermene.

- “ 2) En kroppsdel benyttes til å hindre en annen.
 - . Sitte på egne hender, holde armene bak på ryggen

Kategorier- forts.

- “ 3) +Symbolsk+låseatferd.
 - . Bruk av sportsbånd rundt håndleddene, bruk av briller.

- “ 4) Hindring av bevegelse ved hjelp av andre mennesker.
 - . Holde rundt andre mennesker, holding av andres hender foran kroppsdelar benyttet til selvskading.

Funksjonelle relasjoner mellom selvskading og låseatferd

- “ Funksjonelle sammenhenger på *minst* tre måter:
- “ **Samme responsklasse** (Derby et al, 1996; Pace et al, 1986; Smith et al, 1992).
- “ **Tilgang på låseatferd som positiv forsterkning av selvskading** (Lerman et al, 1994; Rooker & Roscoe, 2005; Smith et al, 1992; Smith et al, 1996).
- “ **Låseatferd som en flukt- eller unngåelse fra de aversive konsekvensene av selvskadingen** (Fisher, Grace, & Murphy, 1996; Forman et al, 2002; Lerman et al, 1994; Silverman, Wantanbe, Marshall, & Baer, 1984; Smith et al, 1992).

Samme responsklasse

- “ Ulike topografier har felles effekt (Catania, 1998), begge er opprettholdt av samme forsterker.
- “ Automatisk forsterkning lite sannsynlig (Fisher & Iwata, 1996).
- “ Låseatferd den dominerende responsen (Pace et al, 1986).
- “ Lav forekomst av begge topografiene under nonkontingent forsterkning.
- “ Den ene topografien vil øke dersom kun den ene forsterkes, den andre vil avta (Derby et al, 1996; Smith et al, 1992).

Samme responsklasse- behandling

- “ Planlagt forsterkning av låseatferd parallelt med ekstinksjon av selvskadingen (Derby et al, 1986; Smith et al, 1992).
- “ Funksjonell kommunikasjonstrening (Durand, 1990) kan være et eksempel.
- “ Nonkontingent forsterkning- rike skjemaer.
- “ Være varsom med ekstinksjon av begge topografiene (Derby et al, 1996).

Låseatferd som positiv forsterkning av selvskading

- “ Premack`s prinsipp- låseatferd er en høysannsynlig atferd (Fisher & Iwata, 1996).
- “ Lave forekomster av selvskading når låseatferd er fritt tilgjengelig i tillegg til ..
 - . lave forekomster når låseatferd er umulig.
 - . Kontingent tilgang på låseatferd vil medføre en økning av selvskading (Rooker & Roscoe, 2005; Smith et al, 1996).
- “ Låseatferd som forsterkning av annen atferd (Favell et al, 1978).

Positiv forsterkning- behandling

- “ DRO (Favell et al, 1978; Foxx & Dufrense, 1984) og nonkontingent tilgang på låseatferd (Rooker & Roscoe, 2005; Smith et al, 1996) vil redusere selvskading.
- “ DRA (Lerman et al, 1994; Vollmer & Vorndran, 1998).
 - . Vollmer og Vorndran (1998) benyttet en enkel bevegelse med hendene som en mand som betydde at målpersonen ba om få tilgang til låseatferd. Manden ble selvfølgelig forsterket med tilgang på låseatferd. Parallelt med dette ble selvskadingen satt på ekstinksjon. Resultatene viste en høy forekomst av den nye manden samtidig med lave forekomster av selvskading
- “ Kontinuerlig tilgang på låseatferd er sannsynlig mindre egnet.

Låseatferd som en flukt / unngåelse av selvskadingen

- “ Flukt / unngåelse fra aversive konsekvenser av selvskading.
- “ Klassisk og operant betingning (Ayres, 1998).
- “ Kan muligens se slik ut:
 - . 1) Frie hender (NS), Smerte (US) Emosjonell respons (UR).
 - . 2) Frie hender (BS) Emosjonell respons (BR).
 - . 3) Frie hender/emosjonell respons (MO/Sd):
Låseatferd (R) Term. av frie hender (Sr, neg).

Låseatferd som en flukt / unngåelse av selvskadingen- forts.

“ Vanskelig å påvise eksperimentelt (Smith et al, 1992), men:

- . Mindre låseatferd ved blokkering (Fisher et al, 1996)
- . Mindre låseatferd ved bruk av beskyttelsesutstyr (Silverman et al, 1984).

Negativ forsterkning- behandling

“ Redusere de aversive konsekvensene av selvskading ved:

- . Bruk av beskyttelsesutstyr (Silverman et al, 1984).
- . Blokkering av selvskading (Fisher et al, 1996).
- . Endre låsetopografi og fade låseatferd
 - En av deltagerne i Pace et al. (1986) var en ung mann med dyp psykisk utviklingshemming med selvskading i form av kloring bak øret. Låseatferden bestod av at han puttet hendene i lommene, inn under bukselinningen eller ved sitting på hendene. Disse låsetopografiene ble ansett som vanskelig å fade. Det ble derfor benyttet en prosedyre som innebar at oppblåsbare rør ble tredd over deltagerens armer fra skuldre til håndledd. Over en periode på 63 dager ble luftrykket i rørene gradvis redusert. Resultatene av analysen viste at både selvskadingen og låseatferden umiddelbart ble eliminert når rørene ble introdusert. Etter hvert som luftrykket i rørene ble redusert inntil luftrykket nesten var eliminert forble forekomsten av selvskading og låseatferd lav. Eliminering av luftrykket medførte at tidligere selvskading og låseatferd gjenoppstod, men etter en reintroduksjon til et lavt luftrykk ble selvskadingen og låseatferden på nytt eliminert.

Kliniske implikasjoner

- “ Fullstendig eliminering av selvskading er sjeldent (Jones et al, 2007).
- “ En gal forståelse av evt. relasjoner kan være alvorlig ved at:
 - “ personen blir ~~forsvarsløs~~ ved hindring av låseatferd som en fluktatferd (Smith et al, 1992).
 - “ en økning av selvskading dersom låseatferd hindres dersom samme responsklasse (Smith et al, 1992).
 - “ en tilgang på låseatferd for å hindre videre selvskading vil kunne resultere i at målpersonen kontinuerlig bedriver låseatferd dersom positiv forsterkning.

Referanser

- “ Send mail til rgru@ahus for referanseliste.